

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.2

Т. М. Кириченко
здобувач кафедри правознавства
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПРАЦІВНИКУ

Аналізуючи практику звернень до Європейського суду з прав людини в питанні відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням права на рівні можливості, можна зустріти в цій групі справ також і скарги на незаконне звільнення, незаконну відмову у прийнятті на роботу, дискримінацію за ознакою належності до профспілки тощо, що в рамках національної правової системи розцінюються в якості трудових спорів.

Так, для прикладу розглянемо наступні трудові спори із вимогами про відшкодування моральної шкоди, які розцінювались Судом в якості скарг на порушення конвенційного права на недискримінацію із вимогами про відшкодування моральної шкоди:

1. Захист права на асоціацію та недискримінацію за ознакою належності до профспілки та питання відшкодування шкоди за порушення таких прав. Вперше таку категорію справ Суд розглянув у своєму рішенні «Даніленков та інші проти Росії» (*Danilenkov and others v. Russia*) (Заява N 67336/01) [1]. Заявники по цій об'єднаній справі звернулись до Страсбурзького Суду із клопотанням про призначення компенсації втраченого ними через дискримінацію на ґрунті профспілкового членства заробітку (розміри такої компенсації, в залежності від заявника розрізнялись від близько 17387 російських рублів до близько 1207643 російських рублів) та про призначення компенсації завданої їм моральної шкоди в сумі сто тисяч євро кожному, посилаючись на ст.ст. 11 (по-перше, кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів; по-друге, здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб, за умови, що зазначена стаття не перешкоджає запровадженню

законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави) та 14 (користування правами та свободами, визнаними в Європейській конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою) Європейської конвенції.

Пояснюючи свої вимоги, заявники зауважили, що: 1) у травні 1996 року Російська профспілка докерів (далі – РПД) взяла участь у колективних переговорах між працівниками порту і його адміністрацією, в результаті яких був укладений новий колективний трудовий договір, що передбачив довший час відпустки та кращі умови оплати праці; 2) станом на 14 жовтня 1997 року кількість членів РПД зросла з одинадцяти до 275 членів профспілки, за умови, що на той час загальна кількість докерів, що працювали у порті, складала 500 осіб; 3) 14 жовтня 1997 року РПД почав двотижневий страйк за підвищення оплати праці, покращення умов праці та умов страхування здоров'я та життя; 4) 28 жовтня 1997 року цілі страйку не були досягнуті, і він був припинений, разом із чим почалось здійснення тиск керівництвом Морського торгового порту Калінінграду (далі – МТПК) на членів РПД із тим, щоб покарати їх за участь в страйку змусити їх відмовитися від членства у профспілці, зокрема: більшість докерів, які взяли участь у страйку були переведені до «резервних бригад», в результаті чого їх оплачуваний робочий час значно скоротився; 5) 01 грудня 1997 року був оголошений новий склад бригад та генеральний директор наказав змінити їх укомплектування, в результаті чого до грудня 1997 року в порту існувала стала практика, згідно якої бригадири під час своєї зміни мали можливість по черзі обирати яку саме роботу виконуватиме їх бригада, однак, після 01 грудня 1997 року генеральний директор заборонив бригадирам тих бригад, що склалися

з членів РПД, обирати роботу для своїх бригад. За участь в профспілці, учасники, загалом зазнали ще й таких дискримінацій: 1) в період з 15 квітня та 14 травня 1998 року проводилася щорічна атестація знань робітників з техніки безпеки, однак представнику РПД було відмовлено у праві взяти участь у роботі екзаменаційної комісії, і навіть бути присутнім під час тестування (дозвіл на присутність була надана представнику лише в результаті анулювання двох проведених атестацій комісії); 2) у результаті скорочень докерів в порту, переважна кількість була скорочена саме тих докерів, що були членами профспілки.

Так, дослідивши матеріали справи та доводи заявників та представника уряду Росії, Суд зобов'язав РФ, протягом трьох місяців з дати набуття остаточної чинності рішенням, у відповідності до п. 2 ст. 44 Європейської конвенції виплати кожному із заявників по 2500 євро в якості компенсації завданої їм моральної шкоди, а також кошти необхідні для сплати податків, які можуть бути накладені на цю суму, що мають бути конвертовані у російські рублі за курсом обміну валют на день виплати.

2. Захист права на рівні можливості отримання відпустки по догляду за дитиною. Показово це питання було розглянуто в справі «Маркін проти Росії» [2], заявник по якій звернувся до Суду із вимогою присудити йому 400000 євро як компенсацію моральної шкоди та 59855,12 російських рублів в якості компенсації матеріального збитку, посилаючись на порушення його конвенційних прав, гарантованих ст. ст. 8 та 14 Європейської конвенції.

Свої вимоги заявник обґрунтував тим, що: 1) 30 вересня 2005 року, в день народження свого третього сина і одночасно розлучення з його матір'ю, що виїхала через кілька днів після цього жити в інше місто, за угодою з нею залишився з новонародженим сином, а також 5-річним та 11-річним синами; 2) 11 жовтня 2005 року заявник звернувся до командира своєї військової частини із заявою про надання йому відпустки по догляду за дитиною до 3-х років, однак той йому відмовив у такому, посилаючись на те, що російське законодавство не передбачає такої відпустки для чоловіків (в п. 13 ст. 11 Федерального закону РФ «Про статус військовослужбовців» [3] в редакції від 22 серпня 2004 року [4] передбачається, що надання відпустки по догляду за дитиною тільки військовослужбовцям жіночої статі (ця стаття є чинною й по сьогодні); 3) на підставі п. 7 ст. 32 Положення про порядок проходження військової служби (військовослужбовцю чоловічої статі одноразово надається додаткова відпустка терміном до трьох місяців у разі смерті дружини при пологах, а також якщо він виховує одного або декількох дітей віком до 14 років

(дітей-інвалідів віком до 16 років) без матері (у разі її смерті або загибелі, позбавлення її батьківських прав, тривалого її перебування в лікувальному закладі та в інших випадках відсутності материнського піклування про дітей) [5] заявнику була надана додаткова відпустка тривалістю 3 місяці, хоча в подальшому відповідний наказ був скасований з причини відсутності документів, що підтверджують право на отримання такої відпустки; 4) 09 березня 2006 року гарнізонний військовий суд зобов'язав командира військової частини надати заявнику 39 днів невикористаної додаткової відпустки, але окружний військовий суд змінив це рішення і відмовив у задоволенні відповідної вимоги; 5) 14 березня 2006 року своїм рішенням, залишеним судом другої інстанції без зміни, гарнізонний військовий суд також відмовив у задоволенні заяви заявника про надання йому відпустки по догляду за дитиною до 3-х років; 6) 15 січня 2009 року Конституційний суд РФ [6] відмовив у прийнятті скарги від заявника, вважаючи, що гендерна дискримінація російських військовослужбовців, зокрема, за ознаками статті повністю відповідає російській Конституції [7].

Так, дослідивши матеріали справи та доводи сторін, Суд в жорсткій формі розкритикував висновки Конституційного суду РФ щодо заявника та зауважив, що він знаходить непереконалим ключовий аргумент на користь обмежень прав військовослужбовців чоловічої статі, висловлений Конституційним судом і що полягає в тому, що масовий відхід військовослужбовців у відпустки по догляду за своїми дітьми негативно позначиться на обороноздатності країни та ефективності управління її збройними силами. Європейський суд також дійшов висновку, що немає підстав вважати, що одночасний відхід у такого роду відпустку військовослужбовців чоловічої статі здатний привести до небоєздатності збройних сил, тим більше, існування в законодавстві такого гендерного стереотипу, згідно з якими жінка в першу чергу займається дітьми, а чоловік є годувальником сім'ї, само по собі не виправдує відмінності в ставленні до них. Європейський Суд також зазначив, що його «особливо вразило» вказівка Конституційного суду РФ на те, що військовослужбовець чоловічої статі, який прийняв рішення особисто здійснювати догляд за дитиною, може звільнитися з військової служби, що, на думку Страсбурзького суду, ставить людину перед складним вибором між доглядом за його новонародженою дитиною і своєю військовою кар'єрою, перед яким військовослужбовці-жінки не ставляться. На підставі цього, Суд ре шив присудити заявнику 3000 євро, а також будь-який податок, який підлягає нарахуванню на зазначену вище суму, як компенсацію моральної шкоди.

Література

1. Постановление ЕСПЧ от 30 июля 2009 года по делу «Даниленков и другие (Danilenkov and Others) против Российской Федерации» (Жалоба N 67336/01) [Пятая секция]. [Неофициальный перевод]. // Российская хроника Европейского Суда, 2010, N 2. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=138050>
2. Постановление Европейского суда по правам человека от 22 марта 2012 года по делу «Константин Маркин (Konstantin Markin) против Российской Федерации» (Жалоба N 30078/06) [Большая Палата]. [Неофициальный перевод]. // Бюллетень Европейского Суда по правам человека, 2012, N 6. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=283631;dst=100100>
3. Федеральный закон РФ «О статусе военнослужащих» от 27 мая 1998 года N 76-ФЗ. // Собрание законодательства РФ, N 22, 1998. – ст. 2331.
4. Федеральный закон «О внесении изменений в законодательные акты Российской Федерации и признании утратившими силу некоторых законодательных актов Российской Федерации в связи с принятием федеральных законов «О внесении изменений и дополнений в Федеральный закон "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» и "Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации"» от 22 августа 2004 года N 122-ФЗ. // Собрание законодательства РФ, 2004, N 35. – ст. 3607.
5. Указ президента РФ «Вопросы прохождения военной службы» от 16 сентября 1999 года N 1237. // Собрание законодательства РФ, 1999, N 38. – ст. 4534.
6. Определение Конституционного Суда РФ «Об отказе в принятии к рассмотрению жалоб гражданина Маркина Константина Александровича на нарушение его конституционных прав положениями

статей 13 и 15 Федерального закона «О государственных пособиях гражданам, имеющим детей», статей 10 и 11 Федерального закона «О статусе военнослужащих», статьи 32 Положения о порядке прохождения военной службы и пунктов 35 и 44 Положения о назначении и выплате государственных пособий гражданам, имеющим детей» от 15 января 2009 года N 187-О-О. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/1690938/#1690938>

7. Конституция Российской Федерации, принятая на всенародном голосовании 12 декабря 1993 года. Российская газета, 1993, N 237. [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <http://base.garant.ru/10103000/>.

Анотація

Кириченко Т. М. Практика Європейського суду з прав людини у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої працівнику. – Стаття.

У статті проаналізовано практику розгляду справ про відшкодування моральної шкоди Європейського суду з прав людини. Розглянуто категорію справ які розглядав даний суд виділено ключові аспекти та особливості розгляду.

Ключові слова: моральна шкода, немайна шкода, компенсація, збитки, відшкодування.

Summary

Kirichenko T. M. Practice of the European Court of Human Rights in cases of compensation for non-pecuniary damage caused to an employee. – Article.

The article analyzes the practice of consideration of cases on compensation for moral damage of the European Court of Human Rights. The category of cases considered by this court is considered, the key aspects and features of consideration are highlighted.

Key words: moral damage, non-material damage, compensation, losses, compensation.